

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA 6.5.2020 VNS 1/2020 VP

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021—2024

Lastensuojelun Keskusliitto kiittää lausuntopyynnöstä ja toteaa seuraavaa:

Yleistä

Poikkeustilalla sekä siitä seuraavalla talouskriisillä on moniulotteisia vaikutuksia lasten, nuorten ja perheiden arkeen. Yhteiskunnalliset vaikutukset ulottuvat sekä palvelujärjestelmään että perheiden taloudelliseen toimeentuloon. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi on keskeistä nostaa esille julkisen talouden suunnitelman käsittelyssä eduskunnassa. Tämä näkökulma valitettavasti miltei puuttuu itse asiakirjasta. On riskinä, että koronakriisin vaikutukset ulottuvat jopa vuosikymmenien päähän, mikäli lapsinäkökulma unohdetaan valtion talouden pitkän linjan suunnitelmasta ja tarvittavat toimenpiteet jäävät tekemättä.

Juuri nyt tarvitaan vaikuttavaa ja pitkäjänteistä lapsi- ja perhepolitiikkaa

Koronakriisi ei ole vähentänyt vaikuttavan ja pitkäjänteisen lapsi- ja perhepolitiikan tarvetta, pikemminkin päinvastoin. Kannustamme päättäjiä etenemään kansallisen lapsistrategian ja sen toimeenpano-ohjelman laatimisessa. Taloudellisen niukkuuden aikana yhteiskunnan resurssit on kohdennettava mahdollisimman tehokkaasti yhteistä hyvää tuottavasti. Kuten julkisen talouden suunnitelmassa todetaan: ”Elvytystoimien rinnalla on välttämätöntä päättää myös rakenteellisista toimista, joilla Suomi palautetaan kriisin jälkeen kestäväen kasvun, korkean työllisyyden ja kestäväen julkisen talouden uralle.” Lapsibudjetoinnin edistäminen niin valtionhallinnon kuin kuntien tasolla avaa tien lasten, nuorten ja perheiden palvelujen vaikuttavuuden lisäämiseen pitkällä tähtäimellä. Lisäksi talouspäästösten lapsi- ja perhevaikutusten arviointi on nyt erityisen keskeistä, jotta lasten ja perheiden kannalta haitalliset poliittiset päätökset voidaan välttää ja kriisin pitkäaikaiset elämänkaarivaikutukset torjua. Etenkin mahdollisista talouden sopeutustoimista päätettäessä huolellinen lapsi- ja perhevaikutusten arviointi on välttämätöntä.

Perheiden toimeentulo

Poikkeustila on aiheuttanut huolta ja vaikeuksia perheiden toimeentuloon: lomautukset, työttömyysuhka ja yritystoiminnan äkillinen loppuminen heijastuvat perheiden arkeen. Koronakriisistä on koitunut perheille myös ylimääräisiä kuluja muun muassa lasten etäkoulun myötä. Perheet tarvitsevat kriisitukea, jonka kohdistamisessa yksinkertaisinta on hyödyntää nykyistä etuusjärjestelmää, ensisijaisesti lapsilisää. Lapsilisän määräaikainen korottaminen korvaisi näitä kuluja sekä toimisi kotimaista taloutta elvyttävänä toimenpiteenä. Lapsiperheiden ostovoiman lisääminen kohdistuu hyvin suoraan kotimaiseen kulutukseen.

Korotuksessa olisi huomioitava erikseen yksinhuoltajaperheet ja monilapsiset perheet sekä toimeentulotukea saavat lapsiperheet. Toimeentulotukea saavien perheiden tilannetta voitaisiin lisäksi helpottaa lisäkorotuksella. Kunnallisverotuksen työtulovähennyksen alarajan nostaminen olisi myös suositeltava keino kohdistaa elvytystä suoraan pienituloisimpien ostovoimaan. Tällöin verotulomenetyksen kompensointi kunnille on myös huomioitava. Pidempiaikaisena rakenteellisena uudistuksena muistutamme sosiaaliturvan uudistamisen tarpeellisuudesta siten, että uudistuksen keskeisenä tavoitteena on vähentää lapsiperheköyhyyttä.

Kasvanut palvelutarve haastaa peruspalvelujen ja sosiaalihuollon kantokyvyn

Poikkeustilan jälkeisenä aikana on huolehdittava peruspalvelujen ja sosiaalihuollon kantokyvystä. On odotettavissa, että tuen ja palvelujen tarve perheissä aktivoituu rajoitusten purkamisten myötä, sillä palveluntarve on saattanut edetä pitkälle ja jäädä huomaamatta poikkeustilan aikana. Lasten, perheiden ja nuorten tueksi tarvitaan laajaa palveluvalikoimaa: perhetyötä, nuorisotyötä, parisuhdetyötä, matalan kynnyksen mielenterveystyötä ja päihdehuollon palveluja sekä turvaa ja palveluita perhe- ja lähisuhdeväkivallan ja seksuaalisen kaltoinkohtelun uhreille. Tarvitaan kansallista ohjausta ja merkittävää rahoitusta kunnille, jotta sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisiin palveluihin investoidaan poikkeustilanteen jälkeen riittävästi.

Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut kuten neuvolat, varhaiskasvatus ja koulu ovat avainroolissa kriisin jälkihoidossa. On uskallettava rikkoa perinteisiä tapoja toimia ja kohdentaa peruspalvelujen kautta tukea. Poikkeusoloissa yhteistyö eri tahojen välillä on tiivistynyt ja eri toimijoiden rajoja on ylitetty uusilla ja tavoilla. Kunnissa luotuja lukuisia innovaatioita on tärkeää pystyä hyödyntämään valtakunnallisesti myös kriisin jälkeen. Perheiden ja lasten tarpeisiin rakentuvaa perhekeskusmallia on vietävä määrätietoisesti eteenpäin osana uudistettavia sote-keskuksia.

Koronakriisi on kuormittanut nuoria henkisesti ja lisännyt mielenterveyspalvelujen tarvetta. Nuorten mielenterveyspalvelujen saatavuus oli maassamme heikko jo ennen koronakriisiä. Erityisesti huomiota on kiinnitettävä oppilas- ja opiskelijahuollon sekä perusterveydenhuollon kautta tarjottavien mielenterveyspalvelujen saatavuuteen sekä eri toimijoiden yhteistyön sujuvuuteen.

Pandemia on mitä suuremmassa määrin paitsi terveyskriisi myös sosiaalinen kriisi. Sosiaalihuollon ja sosiaalipalvelujen merkitys on tunnistettu ihmisten selviytymisen kannalta oleelliseksi. Tämä tulee huomioida tulevassa sote-uudistuksessa ja tehdä aidosti sosiaali- ja terveyspalvelujen, eri tahojen osaamisen yhdistävä uudistus, ei vain terveyspalvelujen uudistus.

Maksuton toinen aste ja pidennetty oppivelvollisuus

Kannatamme maksuttoman toisen asteen toteuttamista pidennetyn oppivelvollisuuden kautta suunnitellussa aikataulussa koronakriisistä huolimatta. Ilman koulutusta jäänyt nuori on suuressa vaarassa jäädä pysyvästi työmarkkinoiden ulkopuolelle ja syrjäytyä. Toisen asteen koulutuksen maksuttomuus ennaltaehkäisee ylisukupolvista syrjäytymistä ja turvaa jokaiselle nuorelle tasavertaiset mahdollisuudet kouluttautua. Pelkkä pidennetty oppivelvollisuus ei kuitenkaan ratkaise toisen asteen koulutuksen

haasteita, vaan huomiota on lisäksi kiinnitettävä koulutuksen laatuun sekä riittäviin opiskelijahuollon palveluihin.

Kuntatalouden kantokyky

Kuntien kyky vastata kasvaneeseen palvelutarpeeseen on keskeinen tekijä lasten, nuorten ja perheiden selviämisestä kriisin jälkeen. Koronakriisi on nostanut työttömyysastetta hyvin nopeasti. Kriisin kielteisten talousvaikutusten ennakoitaan näkyvän ennen kaikkea kuluvana vuonna, mutta pidempiaikaiset talousvaikutukset ovat todennäköisiä. Työttömyys iskee sekä kuntien tulopohjaan että lisää palvelujen tarvetta. Julkisen talouden suunnitelmassa on huomioitu kunnille osoitetuista uusista tehtävistä koituvat lisäkustannukset, mutta koronakriisin taloudelliset vaikutukset sekä palvelutarpeen kasvu on toistaiseksi huomioimatta. On perusteltua lisätä kuntien peruspalvelujen valtionosuutta esitettyä enemmän. Kuntien kriisirahoituksessa on vaarana, että se kohdentuu kasvukeskuksiin, joiden taloudellinen kantokyky on muutenkin vahva. Suosittelemme valtionosuuksien tarvelähtöistä korotusta, lapsiköyhyyttä vähentäen työttömyyskriteerin painoarvoa nostamalla. Tällöin kunnilla, jotka kärsivät eniten koronan talousvaikutuksista ja joiden talouden kantokyky on jo ennestään heikompi, olisi paremmat resurssit vastata työttömyysasteen noususta johtuvaan perheiden kasvavaan tuen tarpeeseen.

Ilman huoltajaa maahan tulleet lapset

Kiinnitämme valiokunnan huomiota ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten jälkihuoltoon sekä edustajajärjestelmään, vaikka nämä kuuluvat toisen valiokunnan alaisuuteen. Järjestöt ovat pitkään vedonneet edustajajärjestelmän kuntoon saattamisen puolesta. Kysymme, onko perusteltua käsitellä näiden lasten ja nuorten palveluita erillään kantasuomalaisen lasten ja nuorten palveluista? On hyvä ja välttämätöntä, että kotoutumislaki on muuttumassa siten, että ilman huoltajaa tulleiden nuorten jälkihuollon palvelujen ikäraja nostetaan samalle 25 vuoden tasolle kuin lastensuojelun jälkihuollon nuorilla on. Huomautamme kuitenkin, että ilman huoltajaa tulleiden jälkihuolto tulisi olla subjektiivinen oikeus nuorille, kuten se on lastensuojelulain mukaista jälkihuoltoa saavien nuorten kohdalla. Nyt tuen saaminen riippuu kuntien resursseista tarjota näitä palveluja, ei tuen tarpeesta.

LAPE-rahoituksen käyttö ja osaamiskeskukset

Koronakriisin jälkeen on tarve entistä tarkemmin linjata ja priorisoida, miten lapsi- ja perhepalveluiden kehittämiseen ja Lapset ja perheet -muutosohjelman jatkoon varatut määrärahat kohdennetaan ja miten työ jatkuu tulevaisuuden sote-keskusten yhteydessä. Korostamme perhekeskustoiminnan sekä osaamis- ja tukikeskustoiminnan merkitystä tässä priorisoinnissa. Koronakriisin myötä syntyneitä uusia moniammatillisia ja toimialarajat ylittäviä työtapoja on lisäksi kartoitettava ja valtakunnallistettava. OT-keskukset toimivat tulevaisuudessa alustana kaikkein vaikeimmassa tilanteessa olevien ja monitarpeisten lasten ja perheiden tuelle. Tämän toiminnan kokeilu ja käynnistäminen on välttämätöntä ja kiireellistä. Rakenne kokoaa laajasti yhteen kehittämisen, tutkimuksen ja koulutuksen toimijoita ja mahdollistaa tietoon pohjautuvan kansallisen päätöksenteon. Erityisen haavoittavassa asemassa olevien lasten ja

perheiden kohdalla sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sivistystoimen yhteistoiminta on välttämätöntä ja yhteistyöhön on kiinnitettävä myös järjestöjen osaaminen.

Järjestöjen rahoitus on turvattava

Veikkauksen pelituottojen pienentyminen on huomioitava ja valtion talousarviossa on turvattava kaikille Veikkauksen edunsaajille tasapuolisesti kompensatio tuottojen pienenemistä valtion talousarvion kautta. Palveluja tuottaville järjestöille on suunnattava samanlainen merkittävä tukipaketti, jonka valtioneuvosto on suunnannut yrityksille. Tukemalla ainoastaan yrityksiä voidaan pahimmillaan pakottaa samalla alueella toimivat järjestöt lopettamaan toimintansa, mikä vauhdittaa edelleen sosiaalipalvelujen tuottamisen keskittymistä yritystoimijoille. Eri toimijoiden yhdenvertaisen ja neutraalin kohtelun varmistaminen on perusteltua, jottei valtiontuki aiheuta kilpailuhaittaa. Lisähuomiona todettakoon, että Lastensuojelun Keskusliiton päärahoittaja on Lasten Päivän Säätiö, joka saa varansa Linnanmäen huvipuiston tuotoista. Koronapandemian vuoksi näyttää selvältä, että huvipuiston toiminta on suljettuna osan kaudesta ja rajoitettua mahdollisesti jopa koko lopun toimintakauden. Keskusliiton lisäksi säätiöltä rahoitusta saavat Barnavårdsföreningen i Finland, Ensi- ja turvakotien liitto, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Parasta Lapsille ry ja Pelastakaa Lapset ry. Linnanmäen huvipuiston ollessa kiinni tai toimiessa rajoitetusti, mainittujen lapsi- ja perhejärjestöjen rahoitus vuodelle 2021 voi vaarantua.